

MWONGOZO WA KUSAHIHISHA

KARATASI YA PILI 2025

KIDATO CHA NNE MUHULA WA PILI

1. UFAHAMU

a) Ponografia

- Madhara ya ponografia
- Uchafu wa ponografia
- Kichwa kingine mwafaka

Tuza alama 1 kwa maendelezo ya anwani. Maneno yasidizi 6, yakizidi tuza O $1 \times 2 = 2$

b) – Kuboreka kwa teknolojia ya habari na mawasiliano

- Shida za kisaikolojia na kijamii
- Watu kutaka kuzitosheleza ashiki zao
- Kuchuma
- Ubobeaji wa tamaduni za kigeni

Tuza zozote 3 x 1 = alama 3

c) Vijana wanaowaiga wengine na kushawishika kushiriki ngono. Watu kujaribiwa kwa urahisi

- **Tuza maelezo sahihi Yoyote 1 x 3 = 3**

d) Wasiweze kuingia katika vitendo hatari kwa maisha yao – magonjwa, kuacha shule, mimba.n.k

Tuza maelezo sahih. Hoja zozote 2 x 1 = 2

e) – Kuongeza ufahamu wa umma kuhusu uovu huu

- Sheria kali za kuzuia uchafu huu kutokea
- Hatua kali dhidi ya wanaotenda maovu haya
- Wazazi watekeleze majukumu yao

Tuza zozote tatu 3 x 1 = alama 3

f) i) Tamaa / haja

ii) Wasizembee / wasikae tu / wasilaze damu.

iii) Uovu / unyama / uozo

Tuza 3 x 1 = alama 3

- Adhibu kosa la sarufi(s) litokeapo kwa mara ya kwanza.
- Adhibu kosa la hijai(h) litokeapo kwa mara ya kwanza.

2. UFUPISHO

a) Dhuluma kwa mwanamke ni hali ya tangu jadi

- Elimu ya jadi ilimwandaa kama chombo cha mume
- Taasubi ya kiume
- Mwanamke kama msihiri na mganga
- Kupuuzwa na kutukanwa hadharani
- Demokrasia ilimfungia nje.

Tuza 1 x 5 = Alama 5
Alama 1 utiririko

b) Matokeo ya elimu ya kisasa

- Mwamko wa enzi mpya
- Mwanamke kujihami na kujiendeleza
- Vipaji katika nyanja mbali mbali
- Kikwazo cha itikadi na mila za kiasili.
- Wadumishaji wa dhuluma wasalimu amri
- Mwanamke ayaongoze maisha yake
- Hadhi ya mwanamke kukua

Tuza 1 x 7 = Alama 7
Alama 1 utiririko

M $\begin{cases} a - 5 \\ b - 7 \\ Ut - 3 \\ 15 \end{cases}$

- Kadiria mpangilio /utiririko /mtindo.
- Adhibu kosa la s litokeapo kwa mara ya kwanza hadi $12 \frac{1}{2} \times \frac{1}{2} = 6s$
- Adhibu kosa la h litokeapo kwa mara ya kwanza hadi $6 \times \frac{1}{2} = 3h$

3. MATUMIZI YA LUGHA (ALAMA 40)

- a) i. /f/ sauti ya mdomo na meno (alama 1)
 /s/ sauti ya ufizini (alama 1)
 ii. mch- (alama 1)

b) i) Onyango ni daktari/ Onyango si daktari (alama 1)
 Mwanafunzi yu darasani

ii) Yohana alikuwa mwalimu/ yeye angali kwao. (alama 1)
 Juma anaonekana mgonjwa (alama 1)

Ch. i. M- la-ngo, mlinzi

ii. Lab-da (alama 1)

d) Ha m ku m fi a (vitahiniwa 6 x ½ = 3)

e) kuna uwezekano (alama 1)

f. Kijoka na kijidege/kidege havikai katika kijumba kimoja (alama 2)
 Ukubwa wingi: Majoka na madege hayakai katika majumba mamoya.

g. Jengo hilo lingejengwa kwa vyuma imara lingedhibiti dhoruba hiyo. (alama 2)

h. Mjomba hakumtua nyanyake mzigo hivyo akakosa baraka. (alama 2)

i. Sokota. (alama 1)

j. Mwanangu Juma umefaulu vipi kuubeba mzigo huu peke yako? Jena aliuliza/alitaka kujua. (alama 2)

k. Rudi: onya /adhibu (alama 2)
 Rudi: rejea

l. Mgeni...kitondo (alama 2)
 Wali....kipozi

m. Dobi anipigia nguo pasi. (alama 2)

n. alicheza.....mchezo (alama 2)
 akatuzwa....tuzo/ tunzo

o. alikusaidia....mtendwa, kule....mahali, hukuwa...kiambishi awali cha kitenzi cha silabi moja, (alama 2)
 kusoma....mwanzo wa ngeli ya KU-KU

p. Ni king'ong'o (alama 2)
 Hutumika katika shairi kukata silabi.
 Hutumiwa kukata tarakimu. Mfano.'45
 Hutumika kuweka mkazo.

q. Ambaye....kiwakilishi, alivyoelekezwa...kitenzi

(alama2)

- r)
S	→	$S_1 + U + S_2$
S_1	→	KN + KT
KN	→	N + V
N	→	Watoto
V	→	Wote
KT	→	T_1
T_1	→	waliitwa
U	→	ingawa
S_2	→	KN + KT
KN	→	V
W	→	wengine
KT	→	T_2
T_2	→	walibaki

(alama 4)

Maelezo ya kutuza

- Makosa ya tahajia – Ondoa hadi 6 yaani $6 \times \frac{1}{2}$ ili kuwa alama 3
- Makosa ya sarufi – Usiondoe zaidi ya nusu ya tuzo kwa kila swali

s. Nguo anayouza dukani mwake inamvutia mtalii.

(alama 2)

4. ISIMU JAMII

(a) Uhamaji

- Ndoa mseto
- Vifo vya watu
- Kukosa wazungumzaji
- Kutopewa kipaumbele katika elimu
- Siasa na sera za serikali
- Ukuaji wa miji na mchanganyiko wa makabila
- Ukosefu wa maandishi ya lugha hiyo
- Lugha ndogo kumezwa na kubwa

(alama 6)

Tanbihi
Anayetaja tu bila kufafanua asituzwe.

- b)
- Ukosefu wa msamiati katika lugha fulani
 - Ujuzi wa lugha zaidi ya moja
 - Kutaka kuwatenga wengine
 - Mazingira
 - Malezi

(alama 4)

Tanbihi
Anayetaja tu bila kufafanua asituzwe.